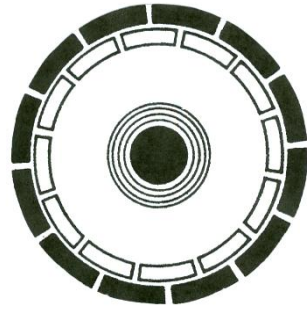

**Bilthovense Kring
voor Wijsbegeerte
en Psychologie**

**Lezingencyclus
2022-2023:**

**Anders denken
en doen**

**Op zoek naar een
collectieve moraal**

Bilthovense Kring voor Wijsbegeerte en Psychologie

De Bilthovense Kring voor Wijsbegeerte en Psychologie is in 1952 begonnen als een kleine wijsgerige lees- en gespreks-groep die in een woning te Bilthoven bijeenkwam. Zoals de toevoeging 'voor Wijsbegeerte en Psychologie' aangaf, lagen in de beginjaren de onderwerpen vaak op het raakvlak van filosofie en psychologie.

In de loop der jaren verruimde deze hori-zon zich tot alle wetenschappen met een accent op menswetenschappen en vond de programmering steeds meer rond een centraal thema plaats.

Het doel van de Kring is wijsgerige re-flectie op culturele en maatschappelijke ontwikkelingen, waarbij ook aandacht wordt besteed aan ontwikkelingen op het gebied van wetenschap en technologie en de implicaties daarvan voor de samen-leving.

De Kring zet zich in om relevante vragen te formuleren teneinde te komen tot een beter inzicht in en weloverwogen omgang met ontwikkelingen in het eigen leven.

THEMA VAN DE CYCLUS: **Anders denken en doen**

Op zoek naar een collectieve moraal

De speurtocht naar een nieuw thema voor de cyclus 2022-23 van onze Bilthovense Kring begon dit keer niet met een kringgesprek van trouwe leden in januari. Vanwege corona waren we op onszelf aangewezen. We zijn benieuwd of u het resultaat van ons gedelibereer weet te waarderen.

Al enige jaren variëren we op hetzelfde thema. We cirkelen voortdurend om de vraag: Hoe doe je dat, goed samenleven? Kort samengevat is onze conclusie: in de kern zitten we verlegen om een collectieve moraal. Deze verlegenheid willen we uitdiepen.

Laten we er geen doekjes om winden: De twee pijlers van onze burgermaatschappij, de representatieve democratie en de vrijemarkteconomie, zijn van binnenuit gecorrumpeerd door het zich toe-eigenen van leefgebieden, grondstoffen, arbeid en oogst van anderen en door het overheersen dankzij rijkdom of geweld. Dit toe-eigenen en overheersen heeft zich aan ons samenleven opgedrongen als een permanente, systemische pendant van het vooruitgangsgeloof. Een wederkerige relatie met de natuur is er niet. We worden verleid ons te identificeren met instellingen en bedrijven, die ons leven bepalen, die de telefoon, het eten, de kleding, de vakantie regelen – I Phone, mijn ING, mijn KPN. We verliezen collectief een harmonieus leven op deze aardkorst en kijken weg van massa's mensen wier leven is vervreemd tot arbeidskracht voor een koopje.

Zo wordt ons werkelijkheidsbesef verwrongen en ons zelfbeeld misvormd. Morele overwegingen zijn zoek, overwoekerd door technocratische doelmatigheid, effectiviteit en geldelijk gewin. Schone schijn wint het van oprechte werkelijkheidszin. Of ze toont zich onverbloemd in de gedaante van een wrede oorlog.

Hoe is het mogelijk dat we ons collectief zo gedragen?

Onze meest befaamde filosoof van Portugees-Hollandse bodem met Joodse wortels wist in zijn tijd van hevige opschudding – weten-schappelijk, religieus en interstatelijk – een ethisch bouwsel te construeren van ongeken-de consistentie, getuige zijn hoofdwerk: de Ethica.

Wij leven net als Spinoza in een vergelijkbaar spannende overgangstijd. Maar in moreel opzicht is de situatie onvergelijkbaar. Immers, zeker na de tweede wereldoorlog ontbeert ons samenleven een moreel kompas en wij tasten tevergeefs naar een eenheid van denken en doen, zoals Spinoza die nog wel wist te ont-vouwen.

Is het niet alsof we maatschappelijk de flexibiliteit, de vrijheid en de verbeelding kwijt zijn om te kunnen ontsnappen aan de genoemde, permanente verhoudingen van overheersing en onderworpenheid?

Of... gloort er toch hoop?

Want onlangs verscheen de vertaling van *The Dawn of Everything* van de antropoloog David Graeber en de archeoloog David Wengrow. Het is een ode aan de prehistorie, wereldwijd, brutaal en opwindend en maakt de kachel aan met het gangbare verhaal over de geschiedenis van de mensheid.

Deze schrijvers verzekeren ons dat de mensheid sinds het morgenrood van haar bestaan als andere diersoort, een onvermoeide variatie laat zien aan vindingrijke ordening van samenleven en dat de alom als vanzelfsprekend gepresenteerde ontwikkeling: van groepjes jagers-verzamelaars naar landbouw, naar stedenbouw, naar staatsvorming, geen onontkoombaar patroon is. Hun boodschap luidt:

Thatcher heeft ongelijk, er zijn alternatieven!

We zijn daarom op zoek gegaan naar inleiders die exploreren wat Carl Gustav Jung met de oude Grieken *kairos* noemt: de juiste tijd voor een gedaantewisseling van de goden – van de fundamentele principes en symbolen – die ons nu gevangen houden.

Hoe kan het anders? Hoe bouwen en borgen we een collectieve moraal, een ecologie van het leven?

Warrie Schuurman
Riemke Leusink
Eric van Kregten
Wim van Werkhoven

PROGRAMMA

1. Maandag 17 oktober 2022

Dorine van Norren

Dorine van Norren is 25 jaar diplomaat en rijksambtenaar; en daarnaast wetenschapster en kunstenaar. Zij studeerde Nederlands en Internationaal Recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam en promoveerde in 2017 in de rechten (Tilburg) en ontwikkelingsstudies (Amsterdam) op de relatie tussen de Duurzame Ontwikkelingsdoelen en een vergelijkend onderzoek tussen de Afrikaanse Ubuntu-filosofie (Zuid-Afrika), Indiaanse welzijns-begrippen (Ecuador, Buen Vivir en Rechten voor de Natuur) en boeddhistische ontwikkelingsconcepten (Bhutan, Bruto Nationaal Geluk).

Zij publiceerde wetenschappelijke artikelen over ontwikkelingssamenwerking. Zij geeft regelmatig lezingen in binnen en buitenland over haar proefschrift. Ook blogde en schreef zij onder andere voor de One World, Broker Online, Atlantisch Perspectief, NRC, Trouw, De Helling, Down to Earth magazine, Economische Statische berichten, Diplomat Magazine, MaatschappijWij, New Financial Magazine. Zij had vier exposities van haar tentoonstelling (Wiel van Waarden) in het Afrika Studie Centrum in Leiden, de Alliance Française in Rotterdam, het Rathenau instituut in Den Haag en in Etten.

Rechten voor de Natuur zijn voor het eerst opgenomen in de grondwet van Ecuador (2008). Dit stoelde op het bredere welzijns-begrip Buen Vivir, ontleend aan de wijze van leven van inheemse volken, in dit geval de Quecha volken van de Andes. Hun begrip Sumak Kawsay, Goed Leven, gaat over leven in harmonie met de Natuur. Daarin is het vanzelfsprekend dat Moeder Aarde ook rechten heeft en dat er wederkerigheid wordt betracht in alle relaties met levende wezens. In het Westers juridisch systeem is dit vertaald naar Rechten voor de Natuur. Sindsdien vonden vele rechtszaken plaats in Ecuador, onder andere over mijnbouw, landbouw en beschermde dieren, waarin het recht van de Natuur werd gewogen tegen andere belangen. Rechten voor de Natuur is inmiddels een brede wereldwijde beweging waar ook aan bepaalde gebieden rechtspersoonlijkheid is gegeven zoals in Nieuw Zeeland en in Spanje.

2. Maandag 14 november 2022

Riemke Leusink

Riemke Leusink-Bernelot Moens studeerde in de jaren '70 geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht. Zij werkte jarenlang als docent geschiedenis, maatschappijleer en levensbeschouwing op diverse scholen voor voortgezet

onderwijs. Ook is zij werkzaam geweest als onderwijsadviseur en als schoolleider van de Internationale School in Hilversum en in Oegstgeest. Van 2005 tot haar pensionering in 2017 was zij rector van het Christelijk Lyceum in Zeist. Zij is vanuit die functie in 2011 betrokken geweest bij een van de eerste aan-zetten in Nederland tot een burgerberaad: de bezuinigingsdialoog in Zeist. Sinds haar pen-sionering is zij actief als vrijwilliger in diverse organisaties, waaronder de Bilthovense Kring.

"Nu is het aan ons, oproep tot echte democratie" is de titel van het handzame boekje dat Eva Rovers, cultuurhistoricus, biograaf en journalist, in april 2022 publiceerde. Zij sluit in dit boekje aan op de denkbeelden die David Van Reybrouck al in 2013 onder de provocerende titel *Tegen verkiezingen* uitwerkte: een pleidooi om onze vastlopende representatieve democratie aan te vullen met vormen van geloot burgerberaad. 'Het kàn anders' is de stelling van Eva Rovers, en daarmee was zij voor ons een gedroomde inleider in het Bilthovense Kring programma voor 2022-23. Maar helaas heeft Eva Rovers aangegeven het te druk te hebben.

Omdat het een belangrijk onderwerp is, zeker nu wij deze zomer zagen hoe gepolariseerd het gesprek tussen boeren en burgers over de stikstof- en CO₂-problematiek verloopt, willen wij het overtuigende betoog van Rovers toch een plek in ons programma geven.

Riemke Leusink zal een inleiding over het boekje van Rovers houden, waarbij zij vanuit de geschiedenis en met een korte blik op het denken van Hannah Arendt en Simone Weil wil laten zien waarom een actieve participatie van burgers, in aanvulling op de gangbare democratische processen, juist nú nodig is.

Na de pauze gaan we met elkaar in gesprek: klagen over de politiek, de ambtenaren en het bedrijfsleven is makkelijk, maar hoe kunnen wij als burgers zelf bijdragen om de politiek te helpen om aan een collectieve moraal te bouwen, om deze kwetsbare aarde te redden?

3. Maandag 12 december 2022 **Remieg Aerts**

Remieg Aerts is al jaren hoogleraar geschiedenis, aanvankelijk in Nijmegen en sinds 2017 aan de Universiteit van Amsterdam, de stad van zijn geboorte. Hij is thuis in de worteling van liberaal Nederland. De biografie over Johan Rudolph Thorbecke, 'Thorbecke wil het', getuigt van zijn grootmeesterlijke beheersing van deze materie.

Daarnaast houdt professor Aerts niet op te peinzen over de plaats- en tijdgebonden beeldvorming van historisch bewustzijn, nationaliteit en politiek. Al in 2003 publiceerde hij met Peter de Goede 'Omstreden democratie' en dit jaar verscheen bij

Prometheus 'Denkend aan Nederland'.

Prometheus en Pandora

Het zijn de twee genoemde kwaliteiten waarom we bij Remieg Aerts op de deur hebben ge-klopt. De consequente vormvastheid en een-heid van denken en doen van de staatsman Thorbecke is immers een lichtend voorbeeld van het type politicus dat we node missen [of... komt Pieter Omtzigt in de buurt?].

Ook – en misschien nog wel meer – vroegen we hem om een inleiding te verzorgen van-wege *Denkend aan Nederland*. Want met deze publicatie sluit Aerts, met zijn historische blik, prachtig aan bij de waardering in onze inleiding voor het boek van David Graeber en David Wengrow: *Het begin van alles*.

We vroegen hem zijn overwegingen, bedenkingen en valkuilen, die hij als risico ziet tijdens het speuren naar een goede samenleving, aan ons te willen voorleggen.

Hij reageerde enthousiast en zal een essay uit 1996 *Prometheus en Pandora* actualiseren in antwoord op onze zoektocht naar een ecologie van het leven.

4. Maandag 9 januari 2023 **Dialogavond**

Het bestuur nodigt alle belangstellenden uit om te brainstormen over het volgende thema van de lezingencyclus in 2023-24. Deze avond is gratis en open voor allen die de lezingen bezoeken.

Tijdens de onderlinge gesprekken ontstaan de contouren voor het nieuwe jaarthema. Kleine groepen van vijf tot zes personen gaan rond een tafel met elkaar in gesprek over de onderwerpen die hen bezighouden en die ze graag besproken zouden zien in de volgende lezingencyclus.

5. Maandag 23 januari 2023 **Marc de Kesel**

Marc De Kesel is bijzonder hoogleraar 'Theologie, mystiek & moderniteit' aan de Radboud Universiteit, Nijmegen. Vanuit filosofisch perspectief doet hij aan onderzoek in domeinen als religie- en mystiektheorie, holocaust-receptie, lacaniaanse theorie en kunst- & cultuurkritiek. Recent publiceert hij 'Ik God & mezelf. Mystiek als deconstructie' (Amsterdam: Sijbolet, 2021). In 2023 verschijnen van hem 'Seks in biopolitieke tijden: Levenskunst bij Foucault en Lacan' (Amsterdam: Boom) en 'Effacing the Self: Mysticism and the Modern Subject' (Albany, NY: SUNY Press).

De wortels van de politiek. Reflecties bij Simone Weil: "De verworteling"

In haar korte leven heeft de Franse filosofe

Simone Weil (1909-1943) een indrukwekkend oeuvre neergeschreven. Op uiteenlopende terreinen als filosofie, politiek, literatuur, en mystiek bieden haar legendarisch geworden *Cahiers* inzichten die ook vandaag nog wereldwijd druk worden bestudeerd. In haar laatste onafgewerkt gebleven essay *L'enracinement* (<https://www.uitgeverij-ijzer.nl/boeken/325-verworteling>), geschreven in volle oorlogstijd, reflecteert ze hoe mens en samenleving er moeten uitzien als eenmaal de vrede in Europa is hersteld.

In het eerste deel van zijn lezing geeft Marc De Kesel een korte schets van Weils politieke denken. Leunend op filosofieën als die van Plato en de Stoa formuleert zij een op waarden gestoeld politiek programma voor de naoorlogse tijd. In het tweede deel van zijn lezing houdt De Kesel Weils politieke ideeën kritisch tegen het licht van een aantal twintigste-eeuwse theorieën over democratie en politiek. Is Weils filosofie in staat te vatten waar het in een moderne democratie over gaat? Of is die moderne democratie juist vanuit haar denken aan een herdefiniëring toe?

6. Maandag 20 februari 2023

Jesse Mulder

Jesse Mulder (1982), met vrouw en twee dochters wonende te Driebergen, studeerde in Utrecht filosofie, alwaar hij in 2014 promoveerde op een proefschrift onder de titel 'Conceptual Realism'. Sindsdien werkt hij aan de Universiteit Utrecht als docent-onderzoeker binnen genoemd vakgebied. Zijn onderzoek richt zich op wetenschapsfilosofische en metafysische thema's, waarbij hij zich sterk maakt voor een tegengeluid tegen het heersende reductief-materialistische wereld-beeld. De vraag naar ons zelfbegrip als denkende en handelende wezens binnen onze natuurlijke omgeving staat daarbij centraal. Jesse spreekt ook geregeld voor niet-academisch publiek, onder andere over thema's als de vrije wil, transhumanisme, het wetenschappelijk wereldbeeld, en persoonlijke identiteit.

Individualisme als oog van de naald

Hoe bouwen en borgen we een collectieve moraal, een ecologie van het leven? Om bouwstenen bij te dragen aan het beantwoorden van deze fundamentele vraag van ons tijdsgewricht, zullen we op deze avond een viertal zaken filosofisch-beschouwend verken-nen:

- (1) de vraag wat leven nu eigenlijk is, en wat voor soort leven ons leven als mensen in het bijzonder is;
- (2) de gedachte dat er een ontwikkelingslijn in de geschiedenis van de mensheid te ontdekken valt;
- (3) de betekenis van het afbrokkelen van alle traditionele vormen van 'collectieve moraal' e.d., en

4) het individualisme enerzijds als versplinterende en chaotiserende tendens, maar anderzijds als oog van de naald, waarachter pas een nieuwe collectieve moraal en ecologie van het leven kan beginnen.

7. Maandag 20 maart 2023 **Floris Cohen** [ongewijzigd]

Floris Cohen (1946) is emeritus hoogleraar Vergelijkende Geschiedenis van de Natuurwetenschap aan de Universiteit Utrecht. Hij studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden, maakte vervolgens deel uit van de staf van wat nu het Museum Boerhaave heet, en was vervolgens gewoon hoogleraar aan de Universiteit Twente. Zijn publicaties staan vermeld op zijn website www.hfcohen.com

Waardevast handelen in theorie en praktijk (althans in een als ideaal doorgedachte praktijk)

Wat is waardevast handelen eigenlijk? In welke innerlijke conflicten kan het ons storten, en hoe gaan mensen met die conflicten zoal om? Dit deel van mijn lezing is gebaseerd op hoofdstuk 3, 'Innerlijke conflicten', van een boek dat ik niet bedacht maar wel geschreven heb, en dat in mei 2021 uitkwam bij uitgeverij Prometheus: *'Experiment mensheid'*.

Hoe zou één bepaalde instelling in onze samenleving, namelijk de universiteit, in elkaar steken als de docenten en studenten die haar bevolken zich primair zouden laten leiden door haar centrale waarden? En hoe krijgen die studenten weet van die waarden, en hoe leren ze er daadwerkelijk naar te handelen? Dit zijn kernvragen die ten grondslag liggen aan een boekje dat ik schreef en bedacht, en dat midden februari 2020, dus vlak vóór de eerste coronalockdown, eveneens uitkwam bij uitgeverij Prometheus: *'De ideale universiteit'*. Over dit als nastrevenswaardig voorgestelde praktijkgeval gaat de rest van mijn lezing.

8. Maandag 17 april 2023 **Slotavond van deze cyclus**

De precieze invulling van deze laatste avond gaan we nog niet verklappen. Maar het thema zal zijn:

70 jaar Bilthovense Kring.

Want het is bijzonder dat onze Kring, ooit in 1952 gestart 'tussen de schuifdeuren' van een woonhuis in Bilthoven, dit jaar haar 14de lustrum kan vieren. Het lijkt ons een mooi moment om samen terug te blikken op die 70 jaar: wat beoogden de grondleggers en in hoeverre is dat doel behaald? In maart zullen we u via de e-mail het programma voor deze avond toesturen. In elk geval zullen we de avond feestelijk afsluiten met een hapje en

een drankje.

Informatie

Plaats en tijd:

De Woudkapel, Beethovenlaan 21
3723 JG Bilthoven.

De lezingen beginnen om 20:00 uur
en duren tot omstreeks 22:00 uur.
De zaal is open vanaf 19:30 uur.

Toegangsprijzen:

Abonnement voor de gehele cyclus:

- één persoon € 50,00

- echtpaar/partners € 80,00

Bijdrage voor één avond: € 12,50

Aan de zaal worden geen abonnementen of losse kaarten verkocht!

Deelname kan uitsluitend door vooruitbetaling
per bank.

U kunt zich opgeven voor een abonnement, of
voor incidentele deelname per avond, door
overmaking van het verschuldigde bedrag op
rekening:

NL63 INGB 0000 1839 62

t.n.v.: Bilthovense Kring.

Abonnementskaart:

Na ontvangst van uw betaling krijgt u deze
toegestuurd (echtparen/partners ontvangen
gezamenlijk één kaart).

Losse deelnemerskaart per avond:

Wanneer u hiervoor kiest, zal deze op de be-
treffende avond bij de zaal voor u klaarliggen.

Zie ook: Website: www.bilthovensekring.nl

Bestuur Bilthovense Kring

secretariaat:

Wim van Werkhoven
telefoon: 030-6914239
e-mail: wvanwerkhoven@kpnmail.nl

public relations:

Riemke Leusink-Benelot Moens
telefoon: 06-30063399
e-mail: riemkeleusink@gmail.com

penningmeester:

Eric van Kregten
telefoon: 033-4940663
e-mail: ericvankregten4@gmail.com

lid:

Warrie Schuurman

Plattegrond Bilthoven

W = De Woudkapel

BEKNOPT PROGRAMMA
CYCLUS 2022-2023:

Anders denken en doen

Op zoek naar een collectieve moraal

17 oktober 2022

Dr. Dorine van Norren:

Rechten voor de natuur.

14 november 2022

Drs. Riemke Leusink:

"Nu is het aan ons; oproep tot echte democratie".

12 december 2022

Prof. dr. Remieg Aerts:

Prometheus en Pandora

9 januari 2023

Dialoogavond:

Brainstormen over een thema voor
volgend seizoen.

23 januari 2023

Prof. dr. Marc De Kesel:

De wortels van de politiek. Reflecties
bij Simone Weil: "De verworteling".

20 februari 2023

Dr. Jesse Mulder:

Individualisme als oog van de naald.

20 maart 2023

Prof. dr. Floris Cohen:

Waardevast handelen in theorie en
praktijk.

17 april 2023

Slotavond:

70 Jaar Bilthovense Kring.